

Fig. 1. Slagslunde. Ydre, set fra sydøst.

Einar V. Jensen 1936

SLAGSLUNDE KIRKE

ØLSTYKKE HERRED

Slagslunde var i middelalderen et biskoppeligt len¹, men om selve kirkens forhold synes Sintet bekendt. I hvert fald siden 1567 har den været anneks til Ganløse og været ejet af kongen (staten). 1567 fandtes der 10 tiendeydere². Kirken var statsejendom indtil 1. april 1943, da den overgik til selveje.

Helligkilde. Klokkekilden for foden af klokkekildebakkerne nord for byen opsøgte endnu på præsten H. F. Prams tid (1765—1800) af mennesker, som søgte helbredelse for sygdom³.

Kirken ligger højt på en bakkekam i landsbyens nordøstre udkant med vid udsigt, som dog mod vest og nordvest begrænses af parcelhuskvarterer fra de seneste årtier. I en sænkning umiddelbart syd for kirken ligger præstegården ved gadekærets østside.

Kirkegården har antagelig bevaret sine gamle grænser i øst, nord og vest, mens der 1866⁴ er sket en udvidelse mod syd, hvorved den søndre hegnsmur fjernedes. Murene omkring den gamle del er pudsede og kalkede samt afdækket med røde vingetegl, som har faldt mod kirkegården. Materialet er marksten,

der i de øvre partier afløses af tegl. Vestsiden og østsidens søndre del er præget af flikkerier og utvivlsomt ældre end nordmuren, som omsattes 1866, og hvis materiale i lighed med østsidens nordre halvdel hovedsagelig består af kløvsten og enkelte teglskifter under den skrå afdækning. Inden for murene står en række høje elmetræer. Omkring udvidelsen er der levende hegn; ved dens sydgrænse er i nyeste tid anlagt en parkeringsplads. Endnu 1672⁵ repareredes hegnet med risgærde, men 1686 foretoges omfattende arbejder på alle fire siders ringmure, hvortil medgik 87 læs kampesten foruden et større antal hulsten og vingetegl.

Indgange. Den gamle hovedindgang i vestmuren ud for tårnet er en port mellem murede piller, som står blanke og afdækket med teglhængte saddeltage. Indgangen er formentlig af betydelig ælde (jfr. †kirkelade), omend selve pillernes nuværende form skyldes F. Kielberg, der 1877⁶ skalmurede dem med store røde sten. Brunmalet tremmedør med to fløje. Fra parkeringspladsen er der indgang til kirkegårdens sydlige afsnit ud for våbenhuset gennem en lakeret tremmelåge med to fløje mellem poster, ligeledes af træ. — 1652 nævnes både port og låge, og en reparation 1717⁵ af kammene på porten antyder, at der har været tale om en portal af samme middelalderlige type som f. eks. Uggeløse og Sigerslevvester (p. 2004, 2216).

En ny †*kirkerist* til lågen anskaffedes 1653⁵, og to år senere fik murermesteren betaling for graven under risten, hvis ramme var udført af snedkeren.

1764⁷ omtales et †*halsjern* med tilhørende kæde og hængelås.

†*Kirkelade* nævnes 1638⁵, da den nedbrydes af Søren murermester, og 1250 gamle mursten sælges. Endnu på præsten H. F. Prams tid (1765—1800)³ indgik dele af ladens vestre langside og nordre gavl i den vestre ringmur fra lågen til og med hjørnet, mens fundamentet af østre flankemur sås inde på selve kirkegården.

Det nygotiske *ligkapel* ved kirkegårdens sydøstre grænse er opført 1888⁶ som en gentagelse af kapellet i Ganløse (p. 2450). Arbejdstegningerne leveredes af den kgl. bygningsinspektør, F. Meldahl, og arbejdet udførtes af entreprenør F. Kielberg, Hillerød.

Et brolagt *fortov* omkring kirken er anlagt et til to år efter bestemmelsen herom i kirkeloven af 19. febr. 1861.

Af den lille romanske kirke er kun skibet delvis bevaret. Herudover består kirken af våbenhus i syd og tårn i vest, begge fra senmiddelalderen og sidstnævnte med et trappehus fra o. 1863 i nord, som har afløst to ældre trappehuse og en fritrappel på samme sted. En tilbygning i nord er opført 1798, og o. 1830 nedrev man det gamle kor, som var kvadratisk (jfr. fig. 3), og rejste et længere. Orienteringen har afvigelse til syd.

Materialer og teknik. Skibet er opført af rå marksten (enkelte kløvede og kva-

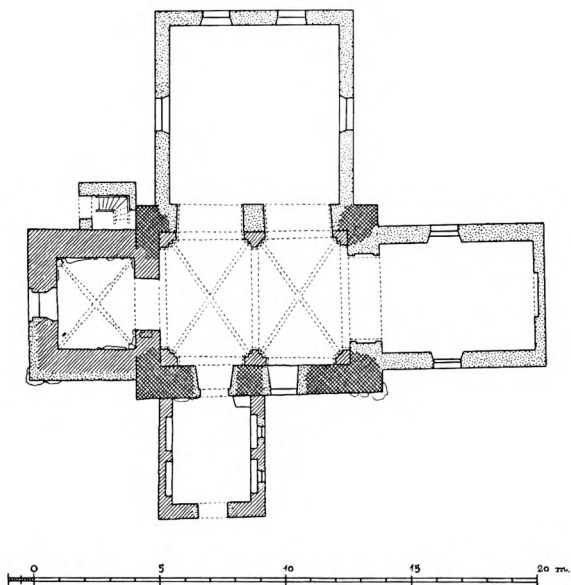

Fig. 2. Slagslunde. Plan. 1:300. Målt af C. G. Schultz 1935. Tegnet af Henrik Jacobsen 1975.

derhugne) iblandet partier af *frådsten* og nogle få *kridtsten*. Fremspringende sten ved sydøsthjørnet og vest for indgangsdøren tyder på, at muren har hævet sig umiddelbart over sylden, omend det brolagte fortov kan skjule eventuelle sokkelformer. Der er en tendens til, at de bløde sten danner sammenhængende murflader, men i hovedsagen er det nyfugede og formentlig delvis omsatte murværk ikke opbygget i regelmæssige skiftegange. — Murhøjden ved sydøsthjørnet er ca. 4,5 m, målt over brolagt fortov.

Indre. Skibet har bevaret vestre taggavl, hvis rejsning er mindre stejl end det nuværende tagværks, jfr. hvælvslagning. Loftsbjælkerne har antagelig hvilet på murkronen. Overvæggene står pudsede og hvidtede. — I det nedrevne kor (jfr. fig. 3) fandtes bag altret en niche med skriftestol, indrettet 1765⁸ efter borttagning af kampestenene i et muret hul sammesteds. Det er tænkeligt, at det øjensynlig sekundært lukkede »hul« har været en oprindelig alterniche, jfr. f.eks. Ganløse (p. 2451).

Ændringer og tilføjelser. I senmiddelalderen indbyggedes *krydshvælv* i skibet, hvilende på falsede vægpiller med omløbende kragbånd, der nu fremtræder som en svagt markeret skråfas. Antagelig i forbindelse med hvælvslagningen er skibets vestgavl blevet forhøjet og forsynet med kamme af en noget stejlere rejsning, svarende til det nuværende tagværks. Hvis kirkeplanen 1797 (jfr. fig.

3) er korrekt tegnet, må man slutte, at korhvælv⁹ af hensyn til den trange plads har hvilet på forlæg, indhugget i murene.

Begge senmiddelalderlige tilbygninger er opført af røde — iblandet sort-

brændte — munkesten i munkeskifte. Det stærkt ombyggede *våbenhus* har bortset fra enkelte rejste sten ingen synlig syld. Af den oprindelige indgangsdør synes kun de ydre vanger bevaret, mens såvel det udmurede tympanon over fladbuets stik som selve den runde omfatningsbue formentlig er samtidige med taggavlen og flankemurenes falsgesimser fra o. 1870, jfr. p. 2436. I det indre har begge flankemure to store fladbuede sparenicher, af hvilke de østre gennembydes af fladbuede vinduer, som må være indsat i 1800'erne (det nordre 1890⁶). En muret klods i nordøstre hjørne er måske levn af vægbænk.

Skibets sekundære gavlspejls (jfr. ovenfor), som er synlig fra klokkestokværket, vidner om, at det lavstammede, af reparationer prægede *tårn*, er yngre end hvælvs-lagningen i skibet. En syld af store, rejste marksten springer i det indre frem fra murflugten; samme materiale (fra skibets vestgavl?) indgår som et indtil én m bredt, udvendigt bælte, der tager sin begyndelse ca. 1,6—1,8 m over brolagt fortov. Under dette bælte ses på nordsiden ansatsen til en *monstermuring* af diagonalstilte løbere¹⁰. Den runde tårnbue, som er opmuret i skibets gennembrudte vestmur, har i søndre vange en *gemmeniche*, som sidder 130 cm over gulvet og har spærformet afdækning¹¹. Det fladbuede vestvindue har udvendig spidsbuet spejl, i hvis stik røde og sorte sten veksler regelmæssigt. Selve lysningens fladbue er fornyet 1873⁶, og de indvendige, smigede vanger synes fremkommet ved sekundære behugninger. Tårnrummet overdækkes af et samtidigt krydshvælv med forlæg i murene og ribber, der forneden er kvartstens, foroven halvstens; et tilmuret klokkereshul spores i vestkappens søndre del. Adgangen til det mørke mellemstokværk skete indtil 1722 (jfr. ↑trappehus) ad en fritrappel på nordsiden, som udmundede i den endnu bevarede dør, der har udvendig fals, tre trin i murlivet og fladbuets afdækning af tre trinvis stigende binderstik; det inderste af liggende sten. Fra mellemstokværket er der til skibets loft brudt en smal, uregelmæssig rundbuet åbning i den romanske taggavl; sidstnævnte står i lighed med tårnets østmur helt overpudset. Hvor klokkestokværkets ydre murværk ikke er skalmuret antyder stenenes ændrede farve (lysere rød) et vandret skel i skifterne umiddelbart over bunden af det spidsbuede glamhul, som åbner sig til hver af de tre frie sider. Flankemurene har dobbeltfalsset gesims, som i nord karakteriseres af en vekslen mellem røde og sorte sten. Selve de glatte taggavle med top- og fodtinder er muret i krydsskifte og stammer antagelig fra 1817, da kgl. bygningsinspektør Chr. Meyn (1785—1826) leverede overslag til en af tømremester V. Ewald¹² udført opmuring af det under stormvejr delvis nedfaldne tårn.

Tilbygningen 1798. På foranledning af sognepræst H. F. Prams klager over pladsmangel i den lille kirke blev der 29. marts 1797 bevilget penge til opførelsen af en tilbygning på kirkens nordside¹³. Tegningerne til den kvadratiske udbygning (fig. 3), som er en sen efterkommer af de »korsarme«, der rejstes

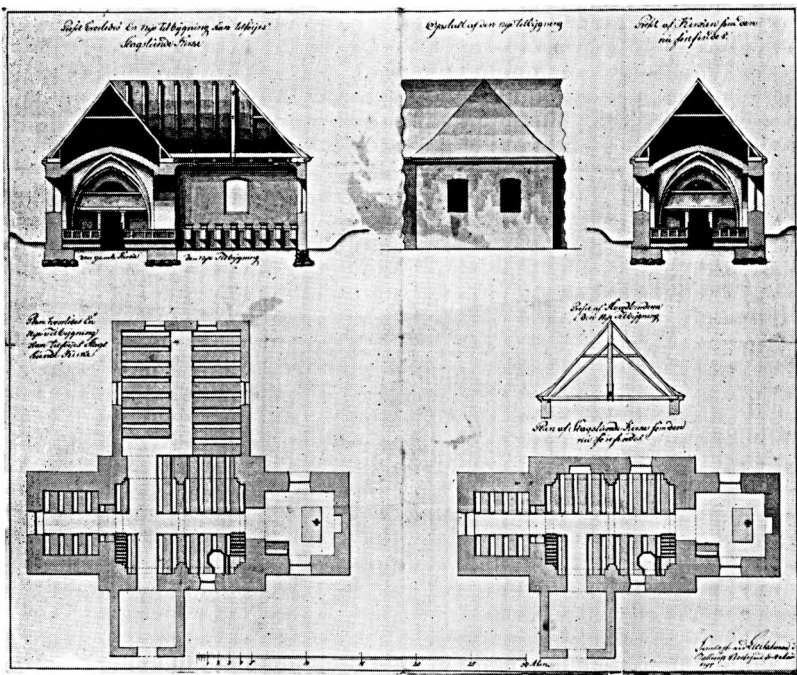

Fig. 3. Slagssunde. Hofbygmester, Johan Boye Junge Magens' 1797 approberede tegninger til den året efter opførte tilbygning. 1:450. Rigsarkivet.

ved rytterdistriktets kirker i århundredets anden fjerdedel¹⁴, leveredes af »professor Magens«, dvs. hoffets og søetatens bygmester, Johan Boye Junge Mogens (1748—1814). Ved licitationen, som afholdtes 4. maj 1797 på Ballerup værtshus, overdroges opførelsen til tømrermester Walther, muremester Harup og glarmester Mönnich. 28. aug. 1798 meddelte Mogens rentekammeret¹⁵, at tilbygningen, der havde stået under arbejde et kvart år¹⁶, nu var færdig.

Bygningens mure er opført af små, røde sten¹⁷ i krydsforbandt over et fundament af kløvet kamp. De glatte murflader brydes af fladbuede vinduer og krones af en pudset og rigt profileret gesims, hvis særlige form i vest (savskifte og enklere profil) må ses som resultat af en reparation. Det opskalkede valmtag afdækkes af røde vingeteg. Forbindelsen til den gamle kirke etableredes ved to rundbuede arkader, brudt gennem skibets nordmur i en bredde svarende til skjoldbuefelternes, mens selve issepunkterne ligger noget under skjoldbuernes top. Bag den således isolerede hvælpille opmuredes en støttepille, der samtidig danner vederlag for arkadernes buer. De nye åbninger har kragbånd som hvælpillerne, men anbragt en anelse lavere. Selve rummet har hvidkalkede, pudsede vægge og fladt gipset loft med kraftig, hulkantet gesims og midtroset. — Ydermurene, der står blanke, var endnu 1919 pudsede, rødmaledede og med hvidt optrukne fuger — muligvis den oprindelige behandling.

Kor. Omkring 1830¹⁸ nedbrød man det gamle kor og opførte et længere af små, røde sten i krydsskifte. De glatte mure, som har store, rundbuede vinduer, afsluttes med pudsede og hvidtede gesimser: for flankemurenes vedkommende en rundbuefrise under »sparenskop« svarende til Græse (p. 2199), mens østsidens galvtrekant med den 1861¹⁹ lukkede cirkelglug kantes af stigende spidsbuefriser. Det let opskalkede tag er hængt med røde vingetegl. Den store runde korbue med rammebånd og kragbånd er samtidig. Vinduernes smige inderkarme er ført ned til gulvet, og i østvæggen sidder en fladbuget niche. Såvel væggene som det flade loft står pudset og hvidtet.

Trappehus (jfr. fig. 4), antagelig fra 1863⁴, da kgl. bygningsinspektør F. F. Friis (1793—1865) påbegyndte genopførelsen af det nedstyrkede trappehus. Det upretentiøse skur, som er bygget af små, gule sten i krydsskifte med hamborgfuger, har halvtag og tredobbelt falsgesims. Gennem den firkantede underdør i vest er der adgang til en knækket trætrappe med gelænder. Udvendig står huset oliemalet (rød teglfarve) over hvidtelag, i det indre kalket.

†*Trappehuse.* 1722 opførte tømrer Jens Pedersen Exsted, København, et spåntækt trappeskur med vindeltrappe, som afløser for den †*ritrappe*, der 1700⁵ repareredes af tømrer Hans Sørensen, Roskilde. 1747 nedbrød man dette »fjelle-skur«, hvis rådne spåntag allerede 1740⁸ måtte erstattes af tjærede brædder, og muremester Hans Engel af Farum opførte istedet et hus af flensborgsten med skrå gavl og bueslag over døren. Omend det ikke er tegnet ind på 1797-planen (fig. 3) var det formentlig Engels trappehus, som 1863 måtte genopføres, og hvis materialer kan være genanvendt.

Blandt talrige *eftermiddelalderlige* reparationsarbejder kan fremhæves følgende: 1707 udførte muremester Michel Hansen, Roskilde, en reparation på skibets østre hvælv, hvis østre og søndre kappe er muret af små røde sten med overribbe mellem. 1722⁵ gennemgik kirken (jfr. †trappehus) en omfattende hovedstandsættelse under muremestrene Lars Eriksen, Anders Jacobsen og Søren Sørensen, hvorved bl.a. korets brøstfældige sydside nyopførtes, gavlenes kamme restaureredes, tagenes hulsten erstattedes med vingetegl, og tårnets sydside skalmuredes. Samtidig indsattes i våbenhusgavlen en †*mindetavle* med initialerne M:N:L:B: for præsten magister Niels Løvberg (1694—1727) og årstallet 172 2²⁰. — 1827²¹ indsattes tre fag nye vinduer i kirken, foruden at tårnvinduet ommuredes. Af selve kirkens tre nye vinduer må de to have været anbragt i det få år senere nedrevne kor.

Som kirken står i dag er den præget af omfattende fornyelsesarbejder fra o. 1870⁶, da ydermurene og taget istandsattes. Udvendig må disse arbejder have omfattet afrensning af mure, som hidtil havde stået pudsede og hvidtede²²; for skibets vedkommende tillige omsætning og antagelig fornyelse af sydsidens store rundbuede vindue med kampestensindfatning. Endelig opmuredes dob-

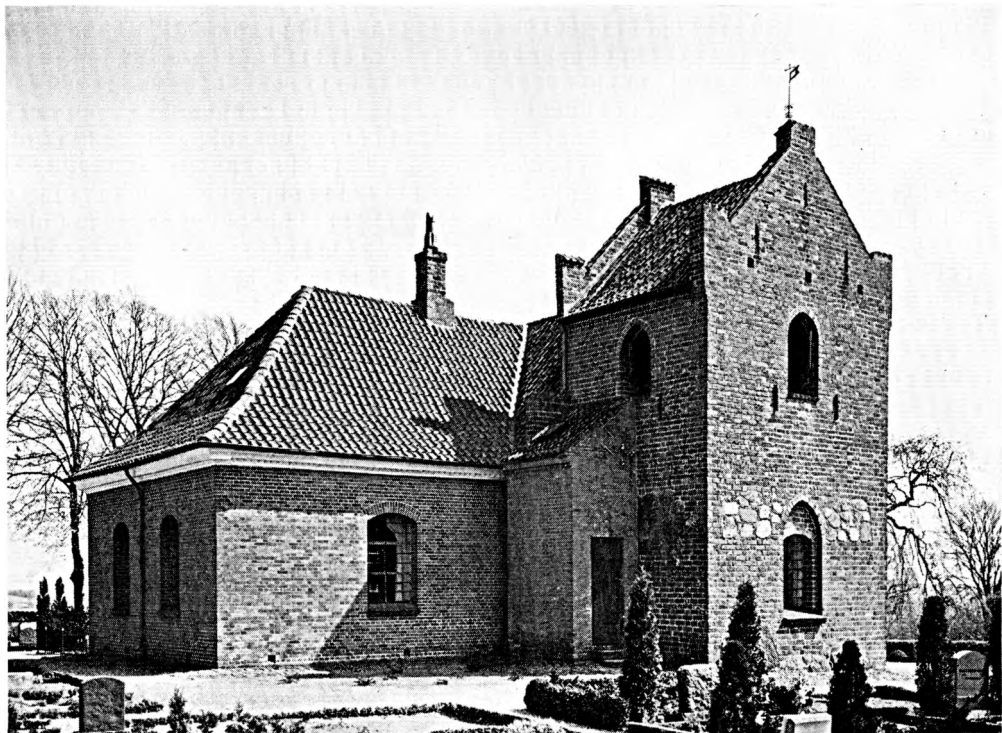

Fig. 4. Slagslunde. Ydre, set fra nordvest.

Hans Stesdal 1957

belte falsgesimser foruden taggavle med strømskifter, top- og fodtinder på skib og våbenhus²³. I det indre, som står hvidkalket, er syddøren restaureret med fladbuer. Bortset fra våbenhuset, som har gulv af kantstillede gule sten i cement, er belægningen i de øvrige afsnit små, kvadratiske fliser (røde og gråsorte, jfr. Oppe Sundby p. 2292) i cement; i stolestaderne dog bræddegulv. Denne stenbelægning, som i det tre trin hævede kor er fornyet, kan stamme fra 1869²⁴, da kirkegulvet omlagdes med fliser.

O. 1880⁶ opstilledes to kakkellovne, der 1914²⁵ afløstes af en ovn med cirkulationskanaler, nedgravet i kirkegulvet. 1971²⁶ fik kirken et elektrisk drevet luftopvarmningsanlæg med indblæsning fra en kanal, muret op bag skibets nordre hvælpille.

En *vindfløj* med årstallet 1839 er opsat bag tårnets vestre toptinde. En †*vindfløj*, ligeledes på tårnet med årstallet 1708 og initialerne M:N:L:B: (magister Niels Løvberg, kirkens præst) omtales i H. F. Prams beskrivelse.

†*Kalkdekorationer*. 1732 nævnes, at buen i koret er gjort grå ligesom kirken. 1738 maledes buer og grater brunrøde, og 1750⁸ marmoreredes de i samme farve.

INVENTAR

Oversigt. Kirkens indre præges af den store tilbygning fra 1798 i nord, ligesom det meste af inventaret er fra 1800-tallet; undtaget herfra er den plumpe, romanske granitfont og prædikestolen, som er udgået fra Esben snedkers værksted. Ved sin visitats 1836 bemærkede biskop Münster, at kirken nylig var istandsat²⁷, formentlig en følge af korets nedrivning og genopførelse o. 1830. 1870 fik stolene egefarve, som ligeledes er fundet på prædikestolshimlen⁶. Denne farveholdning har sikkert afløst Hans Niensens maling og marmorering af inventaret 1747 og 1744, da det nye pulpiturs fyldinger marmoreredes med adskillige farver, og rabatterne blev blå med zinnoberrøde lister, mens loftet fik himmelblå farve med røde lister⁸. I dag fremtræder inventaret mørkebrunt med grågrønne fyldinger, dog står prædikestolen med en staffering, som delvis repræsenterer den oprindelige.

Alterbordet er en nyere fyrretræskasse. — Ved kirkens restaurering 1971 fandtes inden for det nuværende fire uregelmæssige skifter af små, gule og røde flensborgsten, som fjernedes. 1747 var bordet fugtigt, hvorfor Jens Christensen, Farum, gjorde et panel, som Hans Nielsen, Ganløse, marmorerede og malede⁸.

Alterklæde, nyt, af rødt fløjls med guldkors.

†*Alter klæder.* Det ældst omtalte fra 1618 var af rødt engelsk og havde røde silkefrynser; 1643 købtes et af rødt kaffa (tøj, som er glat på den ene side og låddent på den anden) med guldsnore⁵, muligvis det, der var ganske forrådneth 1664²⁸. 1695 omtales et gammelt klæde af blomstret silketøj. 1717 skænkede sognepræsten Niels Løvberg et nyt skarlagens klæde⁵, som var borte 1764⁷. Det karmoisinrøde klæde af kamelhårsplyskantet af sølvgalon og med Frederik IV.s navn, krone og 1726 på fandtes endnu 1783²⁹. De senere omtalte alterklæder er alle røde.

Altertavlen (fig. 6) er et maleri af C. W. Eckersberg indsat i en nygotisk ramme. Den er forgyldt, med sort postamentfelt hvori fraktur: »Han skal kaldes Jesus«. Maleriet, 122x99,5 cm, olie på lærred, der er en fri kopi efter Rafaels madonna di Foligno, købtes af kirken 1833³⁰. Det forestiller Maria, som sidder med Jesusbarnet på skødet omgivet af skyer, hvori englebørn. Farverne er lyse og skære; over en lyserød kjole bærer Maria blå kappe. 1902 blev det restaureret af konservator C. Andersen.

Den †*altertavles* udseende kendes ikke, blot vides, at den 1723 blev stafferet af Hans Rosenberg, Helsingør, for penge, amtmand over Københavns amt, Iver Rosenkrantz havde skænket til formålet⁵ (jfr. p. 2441). 1747 rensede og ferniserede Hans Nielsen, Ganløse, tavlen⁸.

Altersølv. Kalk, 1588. Den sekstungede, pyramideformede fod har fodplade og standkant med reliefmønster; på en af tungerne er loddet et støbt krucifiks. Skaftet er ligeledes sekssidet, og knoppen har seks rudebosses, hvorpå er graveret: »S S K G I 88« på karreret bund. Versalerne kan henvise til giveneren³¹. De mellemliggende spidse tunger prydes af graverede frugtklaser eller

H. J. 1976

L. L. 1961

Fig. 5—6. Slagslunde. 5. Prædikestolens opgangspanel malet 1613 (p. 2440). 6. Altertavle med maleri af C. W. Eckersberg (p. 2438).

kartouchelignende dekoration. 20 cm høj. På fodpladen to slidte stempler for Gabriel Brockmüller, Hillerød (Bøje 1708) og under bunden graveret vægtangivelsen: »XXXII Lodt«, hvilket stemmer med opgivelsen i inventariet 1695³².

Moderne *disk* med graveret Kristusbillede i bunden.

†*Oblatøske*, købt 1751 hos [Asmus Fridrich] Holling i København (Bøje p. 66), der samme år leverede oblatøsken til Veksø (p. 2416). Cylinderformet med Frederik 5.s kronede spejlmonogram på låget og under bunden fire stempler: slidt mestermærke med AFH over 175?, Københavnsmærke 1752, gardeinmærke for Christopher Fabricius og månedsmærke fiskenes tegn³³. Sidst omtalt i indberetning 1919.

†*Kalkklæde*. 1764 ejede kirken et rødt fløj Isdække med sølvbrodering til at lægge over kalk og disk⁷, antagelig det, der var skænket 1717 af sognepræsten Niels Løvberg⁵.

†*Vinflasker*. 1676 anskaffedes en lille tinflaske til kirkens vin og igen 1693⁵. 1882 fornyedes alterkanden⁶.

†*Skål*, af kgl. porcelæn, sort med guldkors. Sidst set 1961. †*Porcelænskande* er første og sidste gang nævnt i inventariet 1841²¹.

Alterstager, o. 1575, af sengotisk form, med ensdannet fod- og lyseskål; på fodskålen spor efter fødder. Det cylinderformede skaft har tre ringe, den midterste størst, med spidsovalt tværsnit og flankeret af lille rundled (sml. Anisse p. 1375, fig. 9 og Lillerød p. 1970, fig. 6). Højde 38,8 cm. Siden 1876 forsølvede³⁴. — Nyere, syvarmet stage.

†*Alterbøger*. Christian IV.s store bibel blev tilintetgjort 1838²¹.

†*Messehagler*. De omtalte messehagler er røde, undtagen en gammel af blomstret kaffa nævnt 1695³².

Altersranke fra 1734, leveret af Jens Olsen. Ti år senere blev den malet sort og knapperne gule⁸. Otte runde smedjernsstænger med messingkugler foroven bærer to vandrette, som ligeledes savner al udsmykning.

Døbefont, romansk, af granit, med nyere fod, der 1882 blev rensat og restaureret med cement. Den enkle, lave kumme er næsten cylinderformet og har meget svag uregelmæssig rundstav ved overgangen til foden og foroven. Tvm. 62,5 cm. Foden er hvidkalket. 1772 blev fonten flyttet fra tårnet op i det senere nedrevne kor. Nu i korets sydvestre hjørne⁸.

Dåbsfæde. 1) O. 1650, af messing, med drevet fremstilling af syndefaldet i bunden; ved foden af træet med kronet slange om stammen ses hest, hare, hund og hjort. På den brede rand, som har ombøjket kant, er der en drevet dekoration med mandelformet ornament inden for ranke med drueklaser. Tvm. 63 cm. 2) Nyt, glat, af messing. I skab i alterbordets bagside.

†*Dåbsfad*, af engelsk tin, købtes 1762 hos kandestøber Friderichsen⁸ (sml. Slangerup og Uvelse p. 2061, 2155).

Dåbskande, 1829¹⁵, af tin, af slangehanktype, med Frederik VI.s kronede initialer graveret på korpus. På låget: »Slagslunde Kirke 1829« med skriveskrift. I bunden A. C. Dahlgreens stempel.

Prædikestol, malet 1613, svarende til Bernt snedkers regnskabsbelagte stol fra 1609 i Tjæreby (p. 1403) og de til samme Slangerup-mester henførte stole i Frederikssund malet 1606, Ølsted, og Lyngø malet 1604 (p. 662, 1548, 1993). Stolen adskiller sig fra Tjærebystolen kun i kraft af de fornyede englehoveder på postamentfremspringene og fraværet af småkonsoller under storfelternes bueslag. Underbaldakinen har bossedekorerede ribber og hviler på bærestolpe fra 1918³⁵. Opgangspanelet består af eet oprindeligt, glat felt med malet dekoration. Den sekssidede *himmel* er yngre end stolen, men dog ældre end 1744 (jfr. fund af farvelag), måske udført for de penge, amtmand Rosenkrantz skænkede til altertavlens og prædikestolens renovering (jfr. nedenfor). Himlens eneste udsmykning er fire simple, udsavede topstykker og en hængedue skåret 1936 med Ganløses som forbillede.

Fig. 7. Slagslunde. Indre, set mod øst.

N. E. 1976

Stolens delvise staffering udførtes 1936 af P. Kr. Andersen med bevaring af en del af guldets fra en restaurering i 1890'erne, da stolen rensedes næsten fuldstændig for gamle farver. I gesimsfrisen citat fra Luk. XI, nu med forgyldte versaler, tidligere med fraktur. På opgangspanelet fremdroges 1936 den oprindelige dekoration bestående af mauresker uden om en cirkel hvori malet våbenskjold med mur og på hjelmen liljekonvaller flankeret af »IK« henvise til Jørgen Kaas, lensmand på Københavns slot 1608—14³⁶; forneden årstallet 1613. Himlen, hvis staffering svarer til stolens, havde i modsætning til denne bevaret ældre farvelag³⁷. Indvendig i kurven er med sorte versaler malet: »Aar 1936 er prædikestolen istandsat under Nationalmuseet ved P. Kr. Andersen — Einar V. Jensen. Carl Pedersen. Soli deo gloria«.

Af en *tavle*, som var ophængt over prædikestolen, er bevaret et sortmalet brædt med gylden kursivindskrift, som bekræfter ældre oplysninger om, at gehejmeråd, amtmand [Iver] Rosenkrantz 1722, da Niels Løvberg var præst, forærede kirken 20 dl. til altertavlens og prædikestolens reovering (jfr. bygning p. 2436 og note 22). Arbejdet udførtes af Hans Rosenberg, Helsingør (sml. †altertavle). Brættet, som nu måler 113x20 cm, fandtes 1936 som revle oven på lydhimlen og er nu anbragt bag på alterbordet.

1696 leveredes en ny *†dør* for prædikestolen, da den gamle var »slet øde«⁵; 1758 fornyede Jens Christensen trappen⁸, og 1787 reparerede P. Walter, Lyngby, et panel ved opgangen²⁹.

†Timeglas med opstander i muren købtes 1691⁵.

Stolestader, formentlig opstillet 1798 indeholdende rester af ældre stoleværk.

Om de ældre stole haves kun få og spredte oplysninger; 1656 lagde Esben snedker i Stenløse ny bund i kvindestolene og gjorde en del sæder og klapper af nyt. 1696 betaltes for 15 døre ligeledes til kvindestolene, og nede i kirken blev der lavet to nye stole uden døre⁵. Til den nye tilbygning fra 1798 behøvedes 15 stole med døre, ligesom syv gamle måtte forlænges og omdannes¹³. 1847 anskaffedes seks stole med rygge og bænke³⁸, og 1867 ønskedes midtgangen udvidet ved at skære ½ alen af kvindestolene og fjerne dørene²⁴. 1870 blev stolene egemalet⁶.

Degnestolen har reliefskåret 1560 på gavlen, men er i øvrigt sammenstykket af dele fra det oprindelige stoleværk tilført fornyelser (sml. f.eks. Græse p. 2208). Den tilhører den i amtet almindelige type, hvor såvel forsidens som gavlenes fyldinger har foldeværk, der indrammes af profilliste og skråkant, hvis placering viser, at fyldingerne ikke sidder på oprindelig plads. Gavlene har rundbuet afslutning, og i fordybet felt ses i østgavlen reliefskåret, delvis fornyet akantusblad, i vestgavlen skjold med kors: »Hδ•I« og »1560«. Brun med røde kantlister om fyldingerne og grønt rammeværk. I skibets nordøsthjørne.

†Skrifte- og degnestole. 1747 havde snedker Jens Christensen, Farum, næsten fornyet degnestolen, hvorefter Hans Nielsen malede og marmorerede den, og malede den nye fod på skriftestolen brun⁸. 1765 leverede samme snedker en ny skriftestol med panel, sæde, gulv og en lang skrifteskammel overtrukket med røde skind. Stolen stod i en niche i korets østvæg (sml. p. 2433 og fig. 3).

†Ornamentskab, der sad i væggen, blev malet og marmoreret af Hans Nielsen, Ganløse, 1747⁸, og nævnes hverken før eller siden.

Pengeblok, 1829³⁹, kvadratisk, 80,5 cm høj, uden rygskjoldet, beslået med tre lodrette jernbånd på forsiden, et på hver af siderne og så mange vandrette, at der dannes kvadratiske felter mellem dem. I forsiden låge med kramper til to hængelåse. Pengeslids i låget. Egetræsmalet med sorte jernbånd. I våbenhuset, vest for døren til kirken.

Dørfløje. 1) 1755⁸. På ydersiden flammeret omkring kvadratisk rude, på indersiden nyere beklædning (som bl.a. Græse p. 2209). Udvendig brun, indvendig egetræsmalet. Indgangsdør til våbenhuset.

2) O. 1825, på den indvendige side beslået med brædder, så den fremtræder som en dør med otte fyldinger (jfr. Græse og Sigerslevvester p. 2210, 2300). Mod våbenhuset egetræsmalet. Mellem våbenhus og skib.

†Pulpitur (sml. fig. 3), første gang omtalt 1740 som gammelt. Det blev da

gjort tre alen dybere, hvorefter Hans Nielsen, Ganløse, 1744 marmorerede fyldingerne med adskillige farver og gjorde rabatterne blå med zinnoberrøde lister; loftet fik blå himmel og røde lister⁸. Ifølge jævnaldrende oplysning fandtes årstallet 1744 henvisende til reparationen på pulpituret²⁰. 1787 måtte syv stole derpå repareres, da de var helt forfaldne²⁹. Efter opførelsen af tilbygningen 1798 sattes et tværstykke for enden af pulpituret¹³, som 1827 blev borttaget, da det efter kirkens udvidelse ansås for overflødig¹⁵.

Orgel, bygget 1956 af Th. Frobenius & Co., Kgs. Lyngby. Type »Ishøj«. Et manual med fire stemmer. I nordre tilbygning.

Salmenummertavler, muligvis fra 1847³⁸, med udsavet topstykke og skydenumre. På tavlen malet: »Efter Prædiken«; der ses spor af »Før Prædiken«. En i tårnrummet, to på loftet, hvor der desuden ligger to tavler, formentlig fra 1700'erne med udsavet topstykke, sortmalede, med hvid fraktur: »Før Prædiken« og »Efter Prædiken«. — Tre yngre tavler til skydenumre. I skibet.

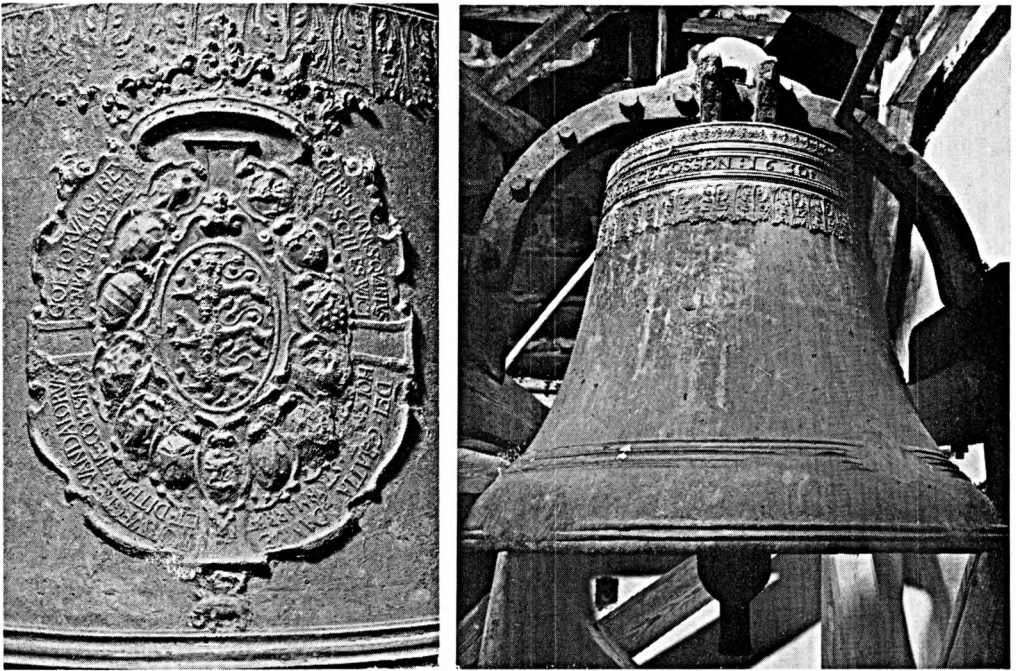
Fire nye *lysekroner*. Af en (†)lysekrone, som grosserer [Johannes Theodorus] Suhr skænkede 1836²¹, er kun **stammen* bevaret. Den viser, suppleret med en kort beskrivelse fra 1919 og et ældre blyantsrids, at kronen formentlig er udført o. 1760 (sml. **Uggeløse* p. 2017 lig. 11 og Kongens Lyngby DK. Kbh. Amt p. 426 med fig. 20). Fra en forgyldt glasskål udgik otte snoede arme tillige med otte horn; de mange typer glas i kronen indicerede, at den var sammenstykket af to eller flere⁴⁰. 1905 meddelte kirkeværgen, at han havde ladet glaslysekronen samle og ophænge på loftet over kirkens tilbygning³⁵, hvor den hang endnu 1919. Efter en årrække at have været i privateje er stammen nu i Kalundborg og omegns museum (nr. 13.983). Behæng og lysemanchetter gik tabt på et glasværk i Bøhmen, hvor de skulle have været kopieret og muligvis sammen med dem originalen til en arm og et horn.

†*Lysearm*, skænket 1717 af sognepræsten Niels Løvberg⁵, blev loddet 1785, da den var slået itu ved den tidligere hovedreparation²⁹. Nævnes sidste gang i inventariet 1794¹⁶.

†*Kirkeskib*, skænket 1711⁵, opføres sidste gang i inventariet 1794¹⁶.

*Klokker*⁴¹. 1) Støbt 1630, men først kommet til kirken 1868. Om halsen indskrift med reliefversaler: »Avs dem Fever pin(!) ich geflossen. Felix Fvchs hat mich gegossen. 1630«. Over skriftbåndet buefrise med liljespidser og under det akantusbladække; på legemet rigsvåbnet (fig. 8). Tvm. 104 cm. Klokken hentedes 1868 på civiletatens materialgård (sml. †klokker). Ophængning 1972 ved Thubalka, Vejle.

2) 1631. Indskriften med reliefversaler om halsen meddeler: »Avs dem Fever bin ich geflossen. Felix Fvchs hadt mich gosen. 1631«. Årstallet står på en linje for sig selv, hvor det bryder akantusbladækket. Over indskriften findes buefrise som den store klokkes⁴². Tvm. 85 cm. Ophængning som nr. 1.

H. J. 1975

L.L.1961

Fig. 8. Slagslunde. Klokke støbt 1630 af Felix Fuchs. Relieffremstilling af rigsvåbnet og helhed af samme klokke (p.2443).

†Klokker⁴³. 1663 afregnede Hans rotgeter den store klokke⁴⁴, som ifølge oplysning fra 1758 havde indskriften: »V S: Soli Deo gloria in excelsis Deo, moveo moveor in Dei Gloriam Nicolaus Johanni Bang ecclesiae pastor A° 1664. Kirckewærgen Ditlöw From gos mich Hans Meyer 1664« (»En gave er jeg? til Gud alene, ære være Gud i det høje, jeg bevæger, jeg bevæges til Guds ære, Niels Hansen Bang, kirkens præst år 1664 . . .«). 1867 konstaterede synet, at klokken var revnet og burde omstøbes⁴⁵, hvorefter domænekontoret meddelte, at der på civiletatens materialgård henlå tre ubeskadigede klokker med en ren og fyldig tone, som muligvis kunne bruges ved en af kirkerne⁴⁶, jfr. klokke nr. 1. *Klokkestol*, 1860'erne, af fyr, krydsbåndstype, til to klokker⁴⁷.

GRAVMINDER

Gravsten. 1) O. 1600. Trapezformet, gråblå kalksten, hvoraf kun et brudstykke er bevaret, 86 cm bredt. Derpå er hugget en medaljon med bomærkeprydet skjold: latinsk kors, hvis ene vandrette stav deles af en mindre lodret. Af de fordybede versaler i medaljonens omløbende indskrift læses nu kun: »... pastor hodie ...« (»... præst i dag ...«)⁴⁸. Allerede 1773 var stenen udslidt og lå som nu i våbenhuset, inden for døren.

H. J. 1976

Fig. 9. Slagslunde. Detalje af gravsten nr. 2 fra 1638, over sognepræst Søren Lauritsen, Aarhus, †1617, og hustru Maria Hansdatter, †1619 (p. 2445).

2) 1638. Søren Lauritsen, Aarhus, præst til Slagslunde og Ganløse, † 12 okt. 1617 og hustru Maria Hansdatter, † 2. ? 1619. Sat 1638 af slægtningene [Christen Vi]vild, provst og præst i Asnæs i Ods herred, og Laurits Jørgensen Nyborg, præst i Skævinge og Giørløse. Blågrå kalksten, 182 x 103 cm, med fordybet, latinsk tværskrift med versaler. Forneden på stenen cirkelfelt (fig. 9) hvori relieffremstilling af hænder, som holder kors og kalk. Feltet flankeres af fordybede versaler: »Cedunt cuncta« og »Piis bono« (»de skænker alle ting, de fromme til bedste«). Stenen blev o. 1915 fundet i flere dele under korgulvet, hvorefter den samledes og indmuredes i korets østvæg, idet manglende dele udfyldtes med cement.

†*Gravsten*. O. 1669. Mogens Thomassen, provst og sognepræst, † 1669, 75 år gammel. I koret²⁰.

Kirkegårdsmonument. O. 1847. Ole Dahl Fischer født 25. nov. 1791, † 20. sept. 1847, kgl. skovfoged i 30 år ved Slagslunde skov og Gandløse eget. Rød sandsten, 148,5x82 cm, med marmorrosetter i hjørnerne og fordybet skrive-skrift. Syd for kirken.

†*Ligtræer*. 1794 omtales et over Jens Jensen¹⁶ og 1818 og følgende år indtægt for flere ligtræer²¹.

KILDER OG HENVISNINGER

RA. Rtk.: Bygningskontoret 1782—1826. 244.11. Kgl. resolution, 29.3.1797, nr. 52-

— *Universitetets arkiv*: 85. Acta Consistorii 1672—85, nr. 11. — *LA. Kirkeinspektions, arkivet*: Slagslunde »Kirke Stol« 1603—1725. — *Sjællands stiftsprovstearkiv*: Ølstykke hrd.s provsti. Korrespondanceprotokol for Ølstykke hrd.s provsti og Stenløse, Søsum og Veksø sognekald 1795—1837. — *Kgl. Bygningsinspektører*: Afl. 1951. VI B. Kirkeministeriet. Kirker og præstegårde, nr. 113 og 114.

Ved embedet. Embedsbog 1798 ff. — Se i øvrigt arkivalier for Frederiksborg amt i almindelighed p. 30.

Nationalmuseet. Indberetning af Sophus Müller 1875, G. A. Jensen 1919 (bygning og inventar), P. Kr. Andersen 1933 og 1936, og Niels Termansen 1936 (inventar). — Bygningsbeskrivelse ved Hugo Johannsen, inventarbeskrivelse ved Marie-Louise Jørgensen og orgel ved Ole Olesen.

Fyldige *udskrifter* af arkivalier kirken vedr. findes i NM.

Tegninger. *NM*. Kirken set fra sydvest, tegnet af E. Schiødte 1875. — *RA. Rtk.*: Bygningskontoret. 244.11. Kgl. resolution, 29.3.1797, nr. 52. 1 blad med professor Magens' approberede tegninger af tilbygningen til Slagslunde kirke. — *LA. Slagslunde-Ganløse sognekaldsarkiv*. B. 1803. Kopi af tegninger til tilbygningen 1798.

¹ Roskildebispens Jordebog p. 90 og 166. ² Landebogen p. 9. ³ Aug. F. Schmidt: Danmarks helligkilder (Danmarks folkeminder nr. 33), 1926, p. 113; jfr. endvidere H. F. Prams manuskript, »Underretning om Slagslunde Bye paa Kiøbenhavns Amt«. Manuskriptet er nu bortkommet, men er delvis gengivet i C. A. Jensens indberetning 1919, da det opbevaredes i præstearkivet. ⁴ *RA*. Landbrugsministeriet. Domænekontoret. Bygningsdomænejournal. 1850—53, 1863, 1865, 1868, 1873—84. ⁵ *LA*. Kirkeinspektionsarkivet: Slagslunde »Kirke Stol« 1603—1725. ⁶ *LA*. Kongelige bygningsinspektører: Meldahl. Domænekirkerne 1872—1890, pk. XXII—XXIVb. ⁷ *LA*. Sjællands stiftsøvrigheds arkiv. Kgl. kirkers inv. 1764. ⁸ *RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerqsk.* 1721—80. Sjællandske rytterdistrikters kirkerqsk. ⁹ I Prams beskrivelse (jfr. note 3) hedder det, at »koret er ganske lidet, har et vindue mod sønden og en muret buhvælving«. ¹⁰ Et mere omfattende netmønster i samme teknik ses på den sengotiske korgavl i Venslev (DK. Sorø p. 883, fig. 1). ¹¹ Fremdraget 1971, da en sekundær lukning med gule flensborgsten fjernedes, jfr. korrespondance i *NM*. ¹² *RA. Rtk. Bygningskontoret* 1782—1826. 244.147. Journalsager 1817—18. 244.155. Kopiregninger 1817—18. ¹³ *RA. Rtk. Bygningskontoret* 1782—1826. 244.11. Kgl. resolution, 29.3.1797, nr. 52. — Der foreligger en korrespondance, som viser, at en række af sognets gårdmænd betvivlede tilbygningens nødvendighed, måske især fordi man ikke så sig istand til at forrette materialernes transport alene. Et indigneret svar fra præsten gav stødet til en ordning, hvorefter transporten skulle forrettes af bønder fra Slagslunde og Ganløse i fællesskab. ¹⁴ F.eks. Asminderød, Esbønderup, Torup og Uvelse (p. 766f., 1018, 1644f. og 2148f.). ¹⁵ *RA. Rtk. Bygningsadministrationen*. Journalsager 1782—1848. ¹⁶ *RA. Rtk. Rev. rgsk. Amtsrqsk. Kbh.s amt*. 1794—99. Jordebogsrqsk. med kirke- og horerrqsk. ¹⁷ Ifølge overslag af 10. dec. 1796 (jfr. note 13) skulle der anvendes 24.000 dobbelte mursten fra Lyngte teglfabrikker. ¹⁸ Formodningen om at koret må være opført o. 1830 underbygges bl.a. gennem den 1833 anskaffede, nye altertavle (s. d.) samt af biskop Mynsters karakteristik af kirken 1836: »den er nylig istandsat, og meget smuk«. Jfr. B. Kornerup, ed.: J. P. Mynsters visitatsdagbøger 1835—1853, I, 1937, p. 176. ¹⁹ *RA. Kultusministeriet*: I. dep. 1848—1916. Journalsager. ²⁰ *NM*. 2. afd. Håndskrifter. Hans de Hoffman: Siellands Kirckers etc. Beskrivelse. 1755—73. Tom. I. ²¹ *RA. Rtk. Rev. rgsk.*

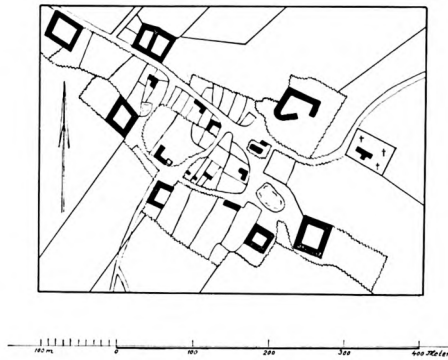

Fig. 10. Slagslunde. Landsbyplan 1774.

Amtsrsgsk. Frborg. amtstue. 1797—1848. ²² 1722 (jfr. note 5) blev »kirken, koret og våbenhuset« hvidtet i forbindelse med de omfattende reparationsarbejder. 1821—27 (jfr. RA. Rtk. Bygningsadministrationen. Beregninger og overslag over bygningsarbejde 1821—1827) er det udtrykkelig kirkens ydre, som skal hvidtes, og atter 1862 (jfr. LA. Sjællands stiftsprovstearkiv. Lyng-Frederiksborg, Ølstykke og Horns hrdr.s provsti: 1854—62. Synsprot.) ønsker man, at kirken og tårnet skal udspækkes og farves udvendig. ²³ Allerede 1861—62 (jfr. note 19) tales om fornyelse af tagværkerne over skibet og i tårnet. ²⁴ LA. Bispearkivet. Kirkesyn 1862—79. ²⁵ Ved embedet. Embedsbog 1798ff. ²⁶ Korrespondance i NM. ²⁷ B. Kornerup, ed.: J. P. Mynsters Visitatsdagbøger 1835—53, I, 1937, p. 176. ²⁸ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerogsk. 1661—72. Frborg. amt, Ølstykke hrd. ²⁹ RA. Rtk. Rev. rgsk. Ryttergodsdistrikter. 1781—91. Kirkerogsk. ³⁰ Jfr. Noter til dagbog og brevkoncepter, ved Hannemarie Ragn Jensen, Bjarne Jørnæs, Marianne Saabye, i Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1973, p. 114 med note 233 og 234, der oplyser, at Eckersberg under sit ophold i Rom 1816 malede skitsen til det større billede, som var bestilt af prins Christian Frederik, og som Slagslunde kirke 1833 købte af A. L. von Halle (jfr. RA. Rtk. 256.102. Bygningsadm. Journalsager 1849). Billedet nævnes første gang i inventariet 1836 (note 21). ³¹ Der er ikke fundet overensstemmelse med præst, lensmand eller ejer af Slagslundegård. ³² LA. Bispearkivet. Provstebreve ... 1690—1808. Ølstykke hrd. ³³ Inventariet 1764 (note 7) oplyser, at den vejede 10 lod 2 kvint (90—95 gr.). ³⁴ Sølvvarefabrikant V. Christesen afsleb og forsøvede dem (note 6). ³⁵ LA. Kgl. bygningsinsp. afl. 1951. Kirkeministeriet. Kirker og præstegårde. ³⁶ I 16- og 1700-tallet hørte Slagslunde, Ganløse og Farum sogne til Kbh. amt, indtil Ølstykke hrd. samledes under Frborg. amt ved kgl. res. 1. juli 1800. ³⁷ Øverst to lag egetræsmaling, derunder en lyseblågrøn farve med en flammesol på undersiden; formentlig udført af Hans Nielsen, Ganløse (note 8). ³⁸ BA. Rtk. 256.5—13. Bygningsadm. 1841—50. Kopibog. ³⁹ Jfr. note 21. Inventariet 1846 bemærker, at den var ruineret ved indbrud 1843 (note 21); der er ikke fundet udgift til reparation eller anskaffelse af en ny. ⁴⁰ Sml. dog Ada Buch Polak: Gammelt Norsk Glass, Oslo 1953 og samme: Om Glass-lysekroner, i Årbok. Kunstindustrimuseet i Oslo 1943—49, Oslo 1950, p. 24—81. Henvisningen skyldes Chr. Waagepetersen. ⁴¹ E. Gribso, i ÅrbFrborg. 1934, p. 98. ⁴² Klokken, der vejer 2 skippd. 4 ½ lispd., hentedes i Kbh. ⁴³ Ifølge et sagn (sml. p. 2431) skulle der på Klokketilbakken have ligget en kirke, hvortil klokkestøberens søn skulle støbe tre klokker. Til arbejdet fik han sølv og messing, men brugte kun kobber og bly, jfr. August F. Schmidt: Helligkilder i Frederiksborg Amt, i ÅrbFrborg. 1922, p. 22, og E. Gribso, i ÅrbFrborg. 1934, p. 59f. ⁴⁴ Hans Meyer boede i Helsingør fra 1614 til 1655, da han flyttede til Kbh. Klokken vejede 3 skippd. 8 lispd. 3 pd., og den nye klokke 8 lispd. 6 pd. mindre (note 5). Indskriften kendes fra Hist. efterretn. til brug for Hofm-

Fund. 1758—59. I LA. bispearkivet. ⁴⁵ N.J.B. var præst fra 1657 (mul. adjungeret forgængeren) til 1669, da han ifølge Wiberg »vist blev afsat for begangen uskikkelighed«. ⁴⁶ Note 24. I øvrigt behagede ideen ikke bygningsinspektør Meldahl, som dog måtte bøje sig, især da en af klokkerne havde samme mål og vægt som den revnede. Bygningsinspektørens sidste ytring i sagen gik ud på, at den nye klokke havde en noget uskøn klang (note 4). ⁴⁷ Synet ønskede 1861 den gamle klokkestol kasseret og en ny, fritstående anskaffet (note 19). ⁴⁸ Ifølge Thurahs Samlinger til en beskrivelse af Sjælland var provst Mogens Nielsen (der også nævnes i Hist. efterretn. til HofmFund. i LA. Bispearkivet) og præsterne Niels Bang og Niels Løvberg begravet i koret, hvor stenen må formodes at have ligget oprindelig.